
NOSTALJİ / NOSTALGIA

Fikir Hayâtımızdaki Durgunluk*

FUAT KÖPRÜLÜ

Hazırlayan

İLYAS ALTUNER

Arş. Gör. | Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Hayât'in geçen nüshasında Mehmed İzzet Bey bu çok mühim mevzû'a temâs ederek fikir hayâtımızdaki durgunluğun sebeplerini kendi nokta-i nazarına göre îzâh etdi. *Hayât*'in elli üçüncü nüshasında bir senelik ilim ve san'at hareketleri hakkında yazılan makâlelerin açıkca ifâde ettiği bu yoksulluğu kayd ve tesbît etdikden sonra, bunun sebeplerini arıyan arkadaşımız, mâddî ve iktisâdî şartlardan ziyâde siyâsî âmillerin bunda müessir olduğunu, ve inkılâb dürleri gibi "siyâsî mefkûrelerin halkı heyecâna getirdiği ânlarda hakikat veya güzellik taharrisi için heveslerin zaîfladığını" söylemektedir. İzzet Beye nazaran iktisâdî âmillerin bu husûsdaki te'siri o kadar fazla değildir: "Kolay ve refâhlı bir hayâtın fikrî ve bedîî faaliyet için elzem olduğunu iddiâ eylemek, bildiğimiz birçok misâllere nazaran, pek yanlış olur!"

İctimâî hâdiseleri sâdece mâddî sebeplerle îzâh eden "târîhî

---

* *Hayat Mecmuası*, 56, 1927, ss. 1-2. Metnin basılı olduğu yer için bkz. *Türkiye'de Bir Felsefe Gelenek-i Kurmaya Çalışmak: Feylesof Simalardan Seçme Metinler*, der. Recep Alpyağıl, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, ss. 606-8.

mâddiyecilik” taraflarından değilim. Hakiki târihciler, hiçbir zamân, ictimâî hâdiseleri bir tek ru’yet zâviyesinden görmek ve sâdece bir cins âmillere izâh etmek gibi dar bir telakkîye bağlanmazlar; binâen aleyh, bir vâkıyı izâh ederken yalnız mâddî değil her cins ma’nevî âmilleri de hesâba katmak mecbûriyetindedirler. Fakat böyle olmakla beraber “târihî materyalizm”i büsbütün redd ve inkâr etmek de kâbil değildir; meselâ ilk bakışta sarf-ı ma’nevî âmillerin mahsûlü add edilen ne kadar hâdiseler, “hattâ dinî hâdiseler”, “bedî hâdiseler” vardır ki, iyi bir tahlîl neticesinde birçok iktisâdî şartlara bağlı olduğu sarâhaten anlaşılır. İşte bu nokta-i nazardan, fikir hayatımızdaki bugünkü durgunluğun sebeplerini araştırmak, muhtelif mâhiyetde âmiller arasında mâddî âmillere de mühim bir mevki’ ayırmak lâzımdır kanâatindeyim.

İzzet Beyin de işâret ettiği vechile, fitraten belki biraz fazla nîkbîn bir adamım. Gâlibâ millî târihimizin uzun asırları dolduran safhalarıyla istînâs etmiş olmakdan mütevellid bir hisle, Türk milletinin birtakım mechûl kudret menba’larına mâlik olduğuna dâimâ inandım ve inanıyorum; fakat bu “hissî i’tikâd” ve onun tevli’ ettiği “nîkbînlik”, hiçbir zamân “şe’niyet”i görmekten ve onu bütün acılığı ve açıklığı ile teşrihden beni men’ etmemiştir sanıyorum. İşte bundan dolayıdır ki, bir taraftan on beş yigirmi seneden berî memleketin fikir seviyesinde bâriz bir terakkî olduğunu iddiâ etmekle beraber, diğer taraftan bugünkü ilim müesseselerimizin Avrupa’daki emsâline nazaran “kurûn-ı vustâî” denecek kadar ibtidâî olduğunu i’tirâfdan hiçbir zamân çekinmedim; Meşrûtiyet’in i’lânından bu güne kadar geçirdiğimiz inkılâbların vüs’at ve azametini söylediğim sırada “zihniyet” i’tibâriyle daha “medrese” te’sirinden kurtulamadığımızı ve softaların şarkdan kelime “kara kablî kitâb”ı yerine garbdan kelime “sarı kablî kitâb”ı ikâme ederek henûz “mukallidlik” devresinden çıkamadığımızı da ilâve etdim.

İşte bu küçük fakat esâslı noktayı kayd ve tesbît ettikten sonra, fikir hayatımızdaki şu müdhiş durgunluğun, kendi nokta-i nazarıma göre başlıca âmillerini kayd edeyim: Evvelâ, henûz bizde “asrî ilim” telakkîsi mevcûd olmadığı gibi, belki ictimâî tekâmül sevi-

yemizin bir neticesi olarak, muayyen ilim ve san'at meslekleri de mevcûd değildir; tesâdüfün sevkıyla veya tasallûf sâikasıyla, yâhûd eski ta'bir ile “tezyîn-i zât ve sıfât için” herhangi bir ilim şûbesine âid birkaç kitâb okuyan adam, muhîtimizde bugün pek a'lâ “mütehassıs, âlim” geçinebilir. “İlim” ile ma'lûmât” arasındaki farkı sâdece “bilen” değil fakat hakîkî ma'nâsıyla “anlıyan” kaç adamımız vardır? Herhangi ilim şûbesine lakırdıyla değil hakîkaten hayâtını vakf etmiş kaç mütehassısa mâlikiz? Garbda aynı unvânları hâiz meslekdaşlarının karşısına çıkıp salâhiyetini teslim etdirebilecek adamlarımızın yekûnu ne kadardır? Bu suâllerin cevâbı, cidden hüzn-âverdir. Lâkin i'tidâl ile düşünürsek, bunun başka türlü olmasına da imkân olmadığını teslim eyeriz: Türkiye'deki bir tek dâru'l-fünûn ve birkaç âli müessese, daha dün denecek kadar yakın bir mâzide kurulmuş olduğu gibi, hattâ bugün bile, dâru'l-fünûn müderrisliği hâl ve istikbâli mü'men ve mukarrer bir meslek değildir. Kütübhâneler, müzeler, enstitüler, laboratuvarlar gibi, ilim müesseselerimiz de gâyet mahdûd ve her dürlü i'tinâdan mahrûmdur. Esâsen “efkâr-ı umûmiye” de “fikir ve san'at” cereyânlarına henüz lâyük olduğu derecede kıymet vermemektedir. Ma'nevî bir şerefi, mâddî bir fâidesi ya'nî umûmî hayâtda hakîkî bir yeri olmayan fikrî mesleklere sülûk edenler, büyük bir ekseriyet nazarında hattâ “gülünç” görülmektedir. Demek oluyor ki memleketde pek uzun senelerden berî mevcûd olan mâddî ve ma'nevî şerâit, hakîkî ilim adamları yetişmesini ve fikir cereyânlarının inkişâfını kolaylaştıracak değil, bi'l-akıs zorlaştıracak mâhiyettedir. Cumhûriyet idâresi, her dürlü tedbîrlere mürâcaatla, bu şerâiti serîan tebdîle çalışmak mecbûriyetinde bulunuyor. Sâniyen, geçenlerde bir musâhabemizde izâha çalışdığımız gibi, “millî mefkûre” kuvvetlendikçe, gençler arasında ilim ve ihtisâs hayâtına atılmak arzuları da çoğalacak, ve “asrî Türkiye”nin ilim ve ihtisâsa kıymet vermesi bu cereyânı bir kat daha cânlandıracaktır. Cihân Harbi'nden sonra bütün dünyâda iktisâdî vaz'iyetin ağırlaşması, her tarafda gördüğümüz “mâddiyetperestlik” cereyânlarının kuvvetlenmesinde şübhesiz âmil olmuştur; binâen aleyh, İzzet Beyin, hayât şartlarının çok kolay ve kıy-

met hükümlerinin bugünkünden çok başka olduğu devirlerden misâller getirerek, iktisâdî âmillerin ehemmiyetini azaltmağa çalışması hiç doğru değildir. Çok ağır fedâkârlığa vâbeste olan ilim meslekleri, gençleri celb için yalnız ma'nevî değil mâddî câzibeye de malik olmalıdır. Kurûn-ı vustâda “bir lokma ve bir hırka”ya kanâat eden âlimler bulunabilirdi; fakat bugün, huzûr ve refâha, çalışmak için lâzım gelen -mâddeten de oldukça bahâlî- vesâite mâlik olmayan bir adamdan müsmir bir iş beklenemez.

İnkılâbların fikrî durgunluğa en büyük sebep olabileceğini tasavvur etmiyorum. Fi'l-hakika yüksek san'at inkılâbın müfid olmadığını göstermek için büyük Fransız inkılâbı zamânındaki Fransız edebiyâtını misâl getirirler; lâkin, inkılâbların yüksek san'at eserleri üzerindeki bu te'sirini bütün fikir cereyanlarına teşmil etmek, doğru değildir zannındayım. Bi'l-hâssa bizim inkılâbımız gibi, şimdiye kadar yazılmıyan, düşünüle miyen birçok hayâtî mes'eleleri ortaya atan bir inkılâb kendi “fikriyatçılar”ını yetiştirmeliydi. Bunların yetişmemesi inkılâbın neticesi değil, inkılâba takaddüm eden uzun zamânların, yukarıda îzâha çalıştığımız mâddî ve ma'nevî şerâit-i hayâtîyesinin eseridir.

توسمی هررود - (فوسرود)
سنای بوسته ایله - لیرا -
(جنی عکسیر ایچین و دولار)
ایته واملان ایقری ایچن استیلور بروسه
مراست ایچیر .
بازی ایقیرلرله سوجی آکره برابیرد .

حیات

ارارم مرکزله :
آخرده ، استیلور بلنسنده آکره
مادله ایچین ایقیرمک ،
استیلور بروسه :
استیلورده ، ایچمال پاجسنده ۱۷ تورده
۱۵۵ هررود

مبارزاتنامایله ... دایار وایار هرره حیات ۱۵۵ ۱۹۲۷ ...

صافی ۵۶
آخره ، ۲۲ کتون اول ، ۱۹۲۷
۳ جلد

مناحه :

فکر هیامزده کی دورغونو

شومدهش دورغونلک، کندلی نطقه نظره کوره باشلیجه ماملرین قید ایدمم ؛ اولاً ، هنوز بزده و عصری علی و تلقینی موجود اولاندین کی، بلکه اجنایی تکامل سوهرمزک برتیجیمی اولاراق، معین مین و صنت مسکلر کیده موجود دکدر ؛ ایضادک سوتوله ویا قصلف ساقه سیه، پاخود اسک تئیر ایله « ترین ذات و صفات ایچون ، هر هانکی علم شیهسته مانله بر قاچ کتتاب اوقویان آدام، هیملزده و کونونک اعلا و مشخص و نام ، کینه بیلیر . و علم ایله و معلومات و آراسنده کی فرق سادهجه دیلیر، دکل فقط حقیق مناسیه و آکلان و قاچ آدایمز واردر ؛ هر هانکی علم شیهسته لاقیردی

دینی حادتلره وارد که ایله بر تحیلل تیجه سنده برجوقا اقتصادی شرطله باغره اولدین صراحة آکلایسایر . ایشته بو نطقه نظردن ، فکر حیاتزده کی بوکونکی دورغونلک سیبیلری آراشدیررکن مختلف ماهیته ماملر آراسنده مادی ماملر ده مهم بر موقع آیرمق لازمدور قانندهم . عزت بنگده اشارت ایئدیق و جهله فطره بلکه برافضه تیکیین بر آدام . غالباً میل نازیمزک اوزون عصرلری دولورون صفه لر استیاس ایئن اوقسندن تنزه بر حسیله و تورک ملتک بر طام جهول قدرت منطیلرته مالک اولدیننه دایما ایاندم و ایاتیورم ؛ فقط بو و حسیه عاتقده اولنک تولد اتدیک . دکنسنگ،

« حیات » ک کیکر نسخه سنده محمد عزت بک بو چوق مهم موضوعه تاس ایلدیک فکر حیاتزده کی دورغونلک سیبیلری کندلی نطقه نظرنه کوره ایضاح ایئدی . « حیات » ک الهی اوچی نسخه سنده بر سنک علم و صنت حرکتلری حقهه ایزیلان مقاله لک آچیقجه افاده ایئتیک بو یوقولقی قید و تشبیه ایئتدکن سوکرا ، بونک سیبیلری آرایان آرقاداشمز ، مادی و اقتصادی شرطلردن بزده سیاسی ماملرک بونده مؤثر اولدینن ، و انقلاب دورلری کی سیاسی مفکوره لک خلقی هیجان کیردیکن آندره حقیقت ویا کوزلک تحریمی ایچون هوسرک شیهلایدین و سوهرمکدور . عزت